

s činností vyslanců. Ti se totiž jako zástupci jednotlivých mocností účastnili řady ceremonií, které mimo jiné symbolicky vyjadřovaly hierarchické rozložení moci v Itálii. S tím souvisely i neustálé precedenční spory při nejrůznějších příležitostech. Zajímavá je kapitola, v níž autorka analyzuje roli prostoru v diplomacii. Italští vládcí, ovlivnění humanistickými idejemi, si stále více uvědomovali možnosti reprezentace, které se nabízely v souvislosti s výstavbou nových paláců a staveb. Ty byly pak realizovány také při diplomatických jednáních: zatímco první formální audience zpravidla probíhala v monumentálních prostorech, vlastní rozhovory se pak konaly v soukromých komnatách knížete a pro navození uvolněnější atmosféry mohly být přesunuty např. do lázní či venkovského sídla.

V poslední kapitole *Diplomacy as a Political Language and a Cultural Process* se Lazzarini věnuje písemné a orální kultuře v diplomacii. Jde zde mimo jiné o vztah latiny, tradičního jazyka vzdělanců, který v průběhu quattrocenta dostává vlivem humanismu nový náboj, a italského nářečí (*volgare*), které se postupem doby stalo „sdíleným jazykem“ italské diplomacie a usnadnilo tak intenzivní diplomatickou komunikaci. Odlišnou kapitolu představovaly diplomatické kontakty s aktéry mimo Apeninský poloostrov, kde se uplatnili různí překladatelé. Pozornost autorka věnuje také roli emocí v diplomacii, které se v průběhu 15. století objevují v čím dál barvitější diplomatické korespondenci. Názorný je příklad Lorenza de' Medici, který se ve svých *Lettere* prezentuje jako muž pevně ovládající své „vášně“ (*passioni*), v relacích cizích vyslanců pobývajících ve Florencii však vystupuje jako člověk dávající průchod emocím mnohem více, než by bylo přiměřené jeho postavení. Lorenzo si byl nepochybně velmi dobře vědom účinku emocionálního chování při diplomatických jednáních a záměrně je využíval. Stranou autorčiných úvah nezůstala ani symbolika daru jakožto alternativního komunikačního prostředku v diplomatických vztazích a rozdílný postoj jednotlivých režimů k nim.

Výklad pochopitelně odráží stav současného bádání, které navzdory úctyhodné bibliografii stále vykazuje množství bílých míst. Autorka proto občas spíše naznačuje možný směr, než skutečně analyzuje. Jako jistý nedostatek knihy se snad může jevit její ne zcela přehledná struktura, neboť řada témat se navzájem prolíná či opakuje. To by ale rozhodně nemělo zastřít jinak jednoznačně kladný dojem z této inovativní práce.

Monografie Isabelly Lazzarini představuje významný počín na poli bádání o italské renesanční diplomacii. Není jednoduchou četbou, protože

nenabízí jednoduchá řešení. Namísto schematických modelů a výkladů vyvstává čtenáři před očima obraz renesanční diplomacie „dlouhého Quattrocenta“ jako neobyčejně dynamický, flexibilní a mnohovrstevnatý proces. To je však sotva „chybou“ autorky, ale spíše odrazem historické reality, která se vzpírá zjednodušujícím soudům a generalizacím.

ONDŘEJ SCHMIDT

EDICE A POMOCNÉ VĚDY HISTORICKÉ

Milada SVOBODOVÁ, *Rukopisy ze sbírek Tomáše Antonína Putzlachera, Michaela Schustera a dalších nešlechtických bibliofilů ve fondu pražské lobkowiczské knihovny v Národní knihovně České republiky*, Národní knihovna České republiky, Praha 2012

682 s. ve 2 svazcích, ISBN 978-80-7050-597-7

Dějiny pražské lobkowiczské knihovny jsou nadmíru pestré a zajímavé. Vznikla v samotném závěru 18. století jakožto knihovna hořínsko-mělnické větve rodu knížecích Lobkowiczů, aby se později dostala do pražského sídla rodu a krátce po vzniku samostatného Československa byla odkoupena nově vzniklým státem a převedena do fondů a sbírek tehdejší Univerzity, dnes Národní knihovny. Na své dějinné cestě byl tento knihovní celek rozšiřován jednotlivými akvizicemi z iniciativy různých zástupců lobkowiczského rodu, zároveň však někteří jeho příslušníci vyvíjeli snahu získat uzavřené knihovní celky, které různým způsobem začleňovali do vlastních sbírek. Takto se do lobkowiczského držení dostala větší část knihovny hraběte Josefa Šternberka-Manderscheida, ale také knihovna černínská. Lobkowiczská knihovna tak brzy do svého rámce zakomponovala obrovské knižní bohatství sestávající nejen z inkunábulí a starých tisků, ale v nemalé míře i z rukopisů středověkého původu nebo rukopisů novověkých, zprostředkovávajících však obsahově díla středověká. Lobkowiczové se ale nezaměřovali pouze na rozsáhlé knihovní celky, jejich akviziční činnost se týkala i souborů rozsahem menších, kam náležejí i rukopisy zpřístupněné v anotovaném katalogu. Jedná se o větší či menší části sedmi knihoven, které původně

vlastnily osoby nešlechtického původu a jež byly různě obsáhlé.

Pražská lobkowiczská knihovna nebyla v katalogové podobě dosud jako celek zpřístupněna, zůstalo jen u dílčích soupisů. Anotovaná práce je tak prvním plánovaným výstupem celkové katalogizace rukopisů této knihovny. V souboru je evidováno na 160 rukopisných jednotek, v jejichž rámci převládají ty, které vznikly až v novověku. Celkově zde ale postihneme na 33 středověkých manuskriptů. Naprostá většina z nich spadá do období pozdního středověku, nejstarší rukopis je datován do přelomu 12. a 13. století. Středověkou tematiku ale obsahují i některé raně novověké opisy. Jazykově je soubor vcelku vyvážený, obsahuje srovnatelné množství latinských, německých a českých jednotlivin – ostatní jazyky jsou zastoupeny okrajově.

Největší celek v souboru představuje pozůstatek knihovny Tomáše Antonína Putzlachera (1722–1796) čítající 121 rukopisných jednotek. Putzlacher byl významným univerzitním činovníkem (syndikem) s hlubokým zájmem o české dějiny, jehož ke shromažďování rukopisů nevedly bibliofilské sklony, ale vědecké úsilí o sběr pramenů k českým dějinám, především dějinám univerzity. V jeho souboru se tak nesetkáme s příliš vysokým počtem středověkých rukopisů, byť středověká materie v podobě novověkých opisů zde také přichází ke slovu. Velká část Putzlacherových rukopisů se vztahuje k českým dějinám 16.–18. století, nalezname zde však také velké množství různých výpisů z desk zemských, významná jsou v tomto souboru rovněž jezuitika.

Nejvíce středověkých rukopisů se nachází v knihovně právníka M. Schustera (1767–1834), někdejšího rektora Univerzity Karlovy (v katalogu č. 122–142). Schuster sám shromažďoval především rukopisná díla římských a řeckých klasiků. Část rukopisů pochází zcela nepochybně z původních klášterních knihoven, např. od benediktinek u sv. Jiří na Pražském hradě (čtyři breviáře); jeden z těchto breviářů obsahuje i nejstarší text tohoto souboru (č. 129). Jde o kalendárium z přelomu 12. a 13. století, které asi nebylo české provenience, nicméně již během 13. století se dostalo do držení svatojiřských benediktinek.

Některé jednotliviny pocházely i z cisterciáckých konventů – asi nejzajímavější je breviář ze závěru 13. století (č. 140), jehož užívání nemůžeme spojit s konkrétním klášteřem (pravděpodobně nejde o bohemikum). Rukopis obsahuje také kalendárium, kde však marně hledáme některé z českých světců. Také do cisterciáckého

prostředí (žďárského konventu) odkazuje soubor kázání Bertolda z Řezna sepsaný na přelomu 13. a 14. století (č. 138). Ovšem nejvýznamnějším kusem Schusterovy sbírky je nepochybně Velislava bible (č. 124).

Několik rukopisů, poutajících na sebe pozornost bohatými iluminacemi, je zahraniční provenience: např. kniha dekretálů Bonifáce VIII. (*Liber sextus*) z jihofrancouzského prostředí poloviny 14. století (č. 123), taktéž do Francie nás vede svým vznikem francouzsko-latinská kniha hodišek (č. 141); jiná kniha hodišek (č. 136) zase byla sepsána v Anglii. Podobného zaměření je i rukopis ze sklonku 15. století z francouzského františkánského prostředí (č. 142).

Celkem osm rukopisů (z toho pět středověkých) zahrnuje sbírka pražského bibliofila a účetního úředníka Emanuela Ferdinandiho (1743–1815), která patří k nejcennějším částem popisovaného souboru. Setkáme se zde se sborníkem různých právních textů v rukopise č. 144 (Práva zemská Ondřeje z Dubé, Kniha Rožmberská, Maiestas Carolina, švábské zrcadlo atd.). Do rukopisu ze závěru 17. století (č. 149) bylo opsáno znění inventáře Korunního archivu Matouše z Chlumčan a soubor obsahuje i iluminovaný rukopis Dalimilovy kroniky z poloviny 15. století (č. 150).

Rukopisy ostatních majitelů jsou již ve sledovaném souboru zastoupeny okrajově (Martin Kohout, Jan Leopold Šeršník, Jan Ferdinand Opiz a Christian Friedrich Eberhard). Představují dohromady deset jednotek, z nichž sice jen dvě pocházejí ze středověku, avšak svým obsahem jsou závažné. Pod č. 158 se skrývá tzv. hradecký rukopis, soubor duchovních a satirických skladeb ze závěru 14. století, a pod č. 160 potom německy psaná modlitební kniha z počátku 16. století, k níž je přivázán dosud neznámý prvotisk z roku 1500 (Kalendář na rok 1501 vytištěný v Lipsku, jehož autorem byl astronom Václav Fabri z Budějovic působící na tamní univerzitě).

Publikace kromě precizních katalogových záznamů obsahuje konkordanci signatur a především rozsáhlé rejstříky, které velmi ulehčují použití tohoto soupisu: nalezneme zde rejstřík chronologický, jazykový, incipitů, ikonografický, citovaných rukopisů z jiných sbírek a konečně rejstříky jmenný a věcný.

TOMÁŠ VELIČKA